

lionů a vystavití se nebezpečí, dostati se do revolty proti zákonu — A zavrhla asociace kultové.« (144.)

»Stát — zákonodárce ani soudce nechtěli rozpoutati válku občanskou« (str. 131). A tak život si upravil zákony a P. B. může skončiti slovy podivně znějícími volnomyšlenkářům za rozluky:

»Zřídka kdy byl čas vhodnější k apoštolátu církve, jež by byl stejně ku prospěchu církve i vlasti.« (242.)   Vratislav Bušek.

Právní dějiny slovanské.

Friedrich Gustav, První kniha provolací desk dvorských z let 1380—1394. (Archivu Českého díl XXXI.) V Praze 1921. Stran XXVII a 495.

Konečně došlo u nás i na vydávání dvorských desk. Friedrich učinil aspoň počátek. Doufejme však, že se v publikaci započaté bude pokračovat. Třeba že svazek právě vyšlý vydán byl z příčiny jen nahodilé, jak vydavatel v předmluvě vykládá, zdá se, že se nezůstane jen při počátku. Neboť edice označena je jako díl I., po němž jistě budou následovati díly další.

Již z nadpisu je vidno, že si vydavatel z knih dvorského soudu vbral t. zv. knihy provolací (libri proclamationum), t. j. knihy, do nichž se zapisovalo jednání o statech případných na krále z toho důvodu, že vlastník zemřel bez zákonných dědiců. Zachovalo se nám knih takových celkem pět, a to z let 1380—1497. Jiné knihy, vedené u dvorského soudu, byly p ů h o n n é (libri citationum), trhové (libri venditionum) a zápisné (libri obligationum).

V úvodě ke své edici pojednává prof. Friedrich především o dvorském soudě a jeho kompetenci i úřednících při něm, načež vykládá o deskách tohoto soudu. Vypočítává mimo jiné, které knihy dvorského soudu byly ztraceny.

Ke konci části úvodní seznamuje s provolacím řízením, jež spočívalo v tom, že statek odúmrtí na krále spadlý byl v nejbližším městě třikráte (po tři dni trhové) ve lhůtách 14denních jako královská odúmrtí provolán. Ten, kdo se domníval míti ke statku tomu lepší právo než král, musel v předepsané lhůtě podati odpor proti provolání.

Vydavatel vykládá, co znamená fides facta (zkráceně f. f.), a jaký je smysl slova receptit. Obratem prvním se naznačuje, že příslušná městská rada dala biřicem statek jako odúmrtí provolati (důkaz — fides — byl podán přitisknutím pečeti k provolacímu listu); slovo receptit pak znamená, že jistá osoba přijala provolací list.

Edice Friedrichova je velmi zajímavá zejména tam, kde do zápisu o provolaném statku jsou vloženy výpisy ze shořelých zemských desk. Na nich právě se do značné míry zakládá publikace »Pozůstatky desk zemských království českého«.

Jako všechny edice Friedrichovy jest i vydání první knihy provolacích desk dvorských opatřeno vzornými rejstříky, a sice jmen osobních a místních i rejstříkem věcí. Ke konci podán je seznam českých slov, mezi nimiž se setkáváme s terminem dosud neznámým, výk:adek (výkadek), terminus ad concordiam. K. K.

Rafacz Józef, Nagana sędziego w dawnym procesie polskim. — Lublin 1921 — Nákl. university v Lublíně. — Str. 160, 8°.

Nově habitovavší se docent na universitě krakovské vydal pozoruhodnou studii z dějin polského procesu. Autor vytýká v první kapitole pojem zhanění a konstatuje, že středověký proces polský neznal odvolání. Zhanění v polském procesu nejen nahrazovalo odvolání, nýbrž vyvinulo se v instituci velmi rozšířenou a dokonalou. Autor zajímá se především otázkou, kdo mohl vykonávati právo zhanění. Důležitou zásadou polského procesu tu bylo, že mohl právo zhanění vykonávati každý před svým soudem, příslušným pro něho subjektivně i objektivně. Proces polský lišil se od německého tím, že nebylo tu zákazu zhanění pro rozdíl stavovské mezi háňcem a soudcem a neměla také významu otázka národnosti obou. Také výsledek procesu neměl významu: i strana zvítězivší i podlehnuvší mohla zhaněti. Při zhanění mohl fungovati i zástupce. Vystupovalo-li více osob v procesu, mohla každá z nich zhaněti. Zhaněti mohli ovšem pouze účastníci procesu, nikoli osoby mimo proces. Určité osoby byly z práva zhanění vyloučeny: byly to na př. osoby bez práva, bezecní a osoby přistížené při trestním činu. U kterých soudů bylo možno zhaněti? Tu lišiti jest praxi velkopolskou a malopolskou. Všeobecně bylo připuštěno zhanění v soudech vesnických, hradeckých (grodzkich), zemských i věcových. V soudech grodzkých však nebylo připuštěno zhanění starosty grodzkého podle praxe velkopolské. Nevyskytá se také zhanění podkomořího. I v soudech věcových (sądy wiecowe) byl rozdíl mezi Malopolskou a Velkopolskou. V této nebylo zhanění tu připuštěno. V soudě královském bylo možno zhaněti jen za určitých podmínek, zvláště šlo-li o zhanění návrhů na rozsudek. I v soudech mimořádných zvl. komisařů královských (sądy komisarские) a soudech rozhodčích bylo zhanění připuštěno. Kolikrát mohla strana během procesu zhaniti? V středověkém procesu vůbec a také polském nebylo pouze výroku konečného, nýbrž v celém procesním řízení jednoho sporu vyskytovala se řada výroků o různých právních a procesních poměrech mezi stranami než soud dospěl ku konečnému rozsudku. A proto také v polském procesu strany mohly do nekonečna užití zhanění, měly-li jen za to, že soudce vystupuje protiprávně a stranicky. Naskytá se otázka, jaké výroky mohly býti zhaněny. Prameny polské potvrzují, že nerozhodoval o zhanění předmět sporu ani cena sporného předmětu. Za takových okolností spory mohly býti protahovány do nekonečna. Teprve v 16. stol. bylo ustanoveno, že zhaněny býti mohou jen výroky, které přinášely stranám zisk nebo ztrátu, tím spíše ovšem rozsudky konečné. Mohl býti ovšem v polském procesu zhaněn nejen soudce vynášející výrok, nýbrž i kterákoliv osoba v soudě zasedající. A nejen to. Zameškala-li strana zhaniti soudce při vynášení výroku během procesu, mo-

šla lo ještě zhaniti pro jeho další postupování, takže i tím způsobem mohla se brániti proti výroku. Co do formy zhanění byl proces polský stejně formalistický jako jiný proces středověký. Rozsudek a každé procesní postupování soudcovu muselo býti zhaněno před dáním památného. Zhanění muselo býti provedeno formou pūhonu. Háńce skládal určitý poplatek zvaný »kocz«. O výši jeho rozhodovalo, který soudce byl zhaněn.

Zhaněním vznikal nový spor mezi háńcem a zhaněným. Ve sporu hlavním nemūže býti pokračováno až do rozhodnutí zhanění. Háńce má právo a povinnost provésti zhanění. Protivník jeho v hlavním sporu účastní se v řízení zhańovacím jako účastník. Nejdůležitější byl úcinek zhanění vůči zhaněnému soudci. Zhanění dotýkalo se cti soudcovy. Tato okolnost působila i v řízení zhańovacím: zhaněný soudce i při nedostavení se háńce měl možnost se očistiti. Ve starší době zhaněný soudce nemohl vykonávati svého úřadu vůbec, později nemohl vystupovati jen v procesu, v němž byl zhaněn.

V dalším oddíle pojednává autor o vlastním řízení o zhanění. Tu třeba rozlišovati tři vývojová stadia. V nejstarší době zhanění projednávalo se v témže soudu, ve kterém byl soudce zhaněn, v druhém přenesl se sice spor, před soud vyšší, ale nemusel to býti soud přímo nadřízený zhaněnému soudci, ve třetím pak stadiu projednával zhanění vždy soud vyšší soudci nadřízený. Ale i v posledním vývojovém stadiu pomíjeny byly nadřízené soudy a zhanění přenášeno ku nejvyšším instancím. Autor tu líčí pak, které instance byly pro proces o zhanění kompetentní. Proces ten měl povahu procesu trestního. Omezoval se co do předmětu pouze na zhanění, spor hlavní zůstával nedotčen. Touto skutečností řídilo se provádění důkazu stran a obrany zhaněného soudce. Vynášený rozsudek o zhanění měl však vliv i na spor hlavní. Týkalo-li se zhanění určitého výroku neb procesního jednání před ukončením hlavního sporu, po výroku o zhanění postupováno bylo v hlavním sporu prostě dále, týkalo-li se však zhanění výroku konečného, mohlo nastoupiti nové řízení v hlavním sporu. Co do rozsudku o zhanění dlužno rozlišiti účinky pro háńce, jeho protivníka z hlavního sporu a zhaněného soudce. Podlehl-li háńce, ztrácel kocz a platil pokutu, zvítězil-li obdržel kocz zpět a platil pokutu »piętnadziesta«. Bylo-li zamítnuto zhanění, protivník háńcův z hlavního sporu platil památné, v případě opačném musel uznati prostě výrok o zhanění. Zvítězil-li zhaněný soudce, obdržel »kocz«, podlehl-li, stával se nezpůsobilým souditi, býti svědkem atd. a musel zaplatiti pokutu, z pramenů ne dosti známou.

V posledních dvou oddílech práce je vyličeno, jakým způsobem se zhanění mění v odvolání a dějiny zhanění. Autor vyzdvihuje tu vliv práva církevního. Zhanění především přestávalo býti osobní urážkou soudcovou a obracelo se proti výroku, pro zhanění vytvořilo se pravidlo, že je lze projednávat i jen před určitými instancemi vyššími. Zhanění přeměňuje se v proces projednávaný mezi stranami procesu hlavního. I nazva »nagana« mění se v apelaci. Zhanění a odvolání dlouho existuje vedle sebe, až teprve v 17. stol. apelace nabývá vrchu. Autor v posledním

odílu pátrá po původu zhanění v polském procesu. Nevyslovuje domněnky, že zhanění vniklo do Polska německou kolonizací, ale upozorňuje na velké rozdíly, které vyskytají se mezi zhaněním procesu německého a polského. Probírá konečně rozšíření zhanění v polském procesu podle jednotlivých teritorií Polska.

Práce Rafaczova je pozoruhodna. Proces polský není zpracován a i monografií z tohoto oboru v právní vědě polské je velmi málo. Metoda práce je vzorná. Stavba celé práce jeví zřejmý vliv autorova učitele prof. Kutrzeby. Autor používá hojného pramenného materiálu, ač v tom směru nezatěžuje práci přílišnými citáty v textu. Posunutím vylíčení historického vývoje ku konci, práce získává, ač autor neubráníl se, aby v posledních dvou kapitolách neopakoval to, co již vylíčil dříve. Také na některých místech lze ještě pozorovati těžkopádnost stilisace (na př. str. 40 a str. 48). Rr.

Mažuranić Vladimír, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. Svezak X. (Talovac-Žverce.) Izdala Jugoslav. Akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu, 1922. Strana 1441—1756, s titulním listem k celému dílu a úvodem, str. I—XIX.

S radostí zaznamenáváme dokončení velikého slovníkového díla chorvatského, které před 14 lety počal vydávati nákladem Jihoslovenské Akademie bývalý předseda bánské stolice a pak i předseda Akademie Vladimír Mažuranić.

Prinosi, o nichž jsme v časopise našem již opětovně referovali (viz ročníky IX., XIV. a XV.), jsou monumentálním dílem právně-historické literatury nejen chorvatské, nýbrž slovanské vůbec. Slovanští národové mají jen málo glosářů, podávajících výklad starých terminů, jež se vyskytují v památkách historických a právních. Právě dvěma největším národům slovanským, Rusům i Polákům, scházejí podobná díla (jiného rázu jsou Srezněvského Matérialy a rovněž tak polské dílo Lebinského). Vzhledem k tomu uvítali jsme před lety, když Vladimír Mažuranić, známý nejen jako výborný praktik, nýbrž i jako theoretik právní, pustil se za pomoci Jihoslovenské Akademie do vydávání velikého terminologického glosáře, jež nazval skromně »Příspěvky k chorvatskému právně-historickému slovníku«. Již prvé sešity ukazovaly, že autor po dlouhá léta se zabýval četbou starých právních pramenů chorvatského práva. Zájem náš o dílo stoupal s jeho pokračováním. V díle nahromaděno je tolik právně-historických terminů jak chorvatských, tak latinských, a při tom se podává pod jednotlivými hesly tolik výkladů z oboru právních dějin chorvatských, že dílo se může směle řaditi po bok nejlepších cizojazyčných publikací podobného druhu. »Prinosi« činí čest nejen autorovi, nýbrž i Jihoslovenské Akademii věd a umění. Přeji bychom si, aby každý slovanský národ měl dílo podobného druhu. Z četných větších článků posledního sešitu upozorňujeme zejména na hesla trg, trgovina, uskočiti, Vlah, vražda, vrv, Zagreb, zalog, zastava, žid, župa a j.

Karel Kadlec.

Osváth Julius, Středověké právní ustanovizne na Slovensku. Z maďarčiny preložil Fr. Hromada. (Stručná právní knižnica. I. svazok. Vydal Eugen Molnár.) Prešov, 1922.

Profesor právnické akademie v Košicích Dr. Julius Osváth podává tu stručnou příručku dějin trestního, civilního a procesního práva na Slovensku s úvodní částí věnovanou právním pramenům.

Autor správně postřehl, že ani v české ani ve slovenské literatuře není prozatím pomůcek, které by informovaly o jednotlivých oborech právních dějin uherských, nyní zároveň slovenských. Kromě rozboru Verböczyova Tripartita, kratšího přehledu ústavních dějin uherských (otisk z Ottova Slovníku Naučného) a příslušných míst »Dějin veřejného práva ve střední Evropě«, prací pocházejících vesměs od podepsaného referenta, jakož i »Říšských dějin rakouských«, v nichž zesnulý prof. Bohuš Rieger pojednal také o dějinách ústavního práva uherského, není v české literatuře knih věnovaných uherské právní historii. Literatura slovenská nemá dosud ani jediného spisu tohoto oboru. Vzhledem k tomu připadl prof. Osváth na dobrou myšlenku, aby se slovenské veřejnosti dostalo pomůcky, která by stručně poučovala o základních věcech z dějin práva trestního, civilního a procesního. Spisek má patrně na zřeteli hlavně universitní posluchače, ač není jim výslovně určen.

V části úvodní, zabývající se prameny práva, vykládá se nejprve o pramenech práva vůbec a o právním obyčeji, pak o královských dekretech, o privilegiích, místních statutech, soudních nálezech, listinách a formulích, načež je řeč o kodifikaci práva.

Část druhá, »Trestní právo«, podává nejdříve všeobecnou nauku, pak se zabývá tresty a konečně trestnými činy (jednotlivými jich skupinami).

Část třetí o právu soukromém zalájena je úvahami o způsobilosti k právům a právním činům, o svobodných, otrocích a cizincích, načež se probírá právo manželské, osobní i majetkové, vznik svobodných statků, soustava statků donačních i nedonačních a vůbec šlechtické majetkové právo, pak se přechází k právu statků nešlechtických, k selskému a městskému majetkovému právu. Po zvláštním paragrafu, věnovaném majetkové ochraně, končí se část třetí přehledem o dědickém právu šlechticů i nešlechticů.

V části čtvrté (o právu procesním) podává se nejprve všeobecný nástin soudního řízení, načež se mluví o průvodech a průvodním řízení. Dodatkem o smluvním a zástavním právu kniha se zakončuje.

Překlad slovenský je na některých místech těžko srozumitelný. Vysvětluje se to nejen nevyvinutostí terminologie, nýbrž částečně i malou péčí při revisi tisku.

Dr. Karel Kadlec.